

21/10/2024

Ομιλία Π. Παυλόπουλου στα εγκαίνια της έκθεσης συλλογής Ελληνικών Ενδυμασιών “Βικτωρία Γ. Καρέλια”

/ [Επικαιρότητα](#)

Ομιλία στα εγκαίνια της έκθεσης με θέμα: «Τα ρούχα αφηγούνται: Από την Αυγή στη Μύρτιδα και από τη Μύρτιδα στο σήμερα» που οργάνωσαν η Πρόεδρος και το Διοικητικό Συμβούλιο της «Συλλογής Ελληνικών Ενδυμασιών “Βικτωρία Γ. Καρέλια”» και ο Πρόεδρος του «Ινστιτούτου για το Παιδί-“Μύρτις”», πραγματοποίησε ο τέως Πρόεδρος της Δημοκρατίας, Ακαδημαϊκός και Επίτιμος Καθηγητής της

Νομικής Σχολής του ΕΚΠΑ κ. Προκόπιος Παυλόπουλος.

Ο κ. Παυλόπουλος επισήμανε, μεταξύ άλλων, και τα εξής:

«Πρόλογος

Με αισθήματα εξαιρετικής τιμής εγκαινιάζω την έκθεση «Τα ρούχα αφηγούνται – Από την Αυγή στη Μύρτιδα και από τη Μύρτιδα στο σήμερα», που οργάνωσαν από κοινού αφενός η Πρόεδρος και το Διοικητικό Συμβούλιο της «Συλλογής Ελληνικών Ενδυμασιών “Βικτωρία Γ. Καρέλια”». Και, αφετέρου, ο Πρόεδρος του «Ινστιτούτου για το Παιδί “Μύρτις”». Έκθεση η οποία «φιλοξενείται» εδώ, στον εμβληματικό χώρο όπου εκτίθεται διαρκώς η «Συλλογή Ελληνικών Ενδυμασιών». Μια Συλλογή που αποτελεί την μεγάλη «παρακαταθήκη» της κας Βικτωρίας Καρέλια για την διατήρηση και ανάδειξη της πολύτιμης και πολυσήμαντης ενδυματολογικής παράδοσης της Πατρίδας μας. Οφείλω δε να επισημάνω ότι ο χώρος αυτός αποκτά τόσο μεγαλύτερη σημασία για την έκθεση «Τα ρούχα αφηγούνται: Από την αυγή στη Μύρτιδα και από τη Μύρτιδα στο σήμερα», όσο μας εμπνέει και μας διευκολύνει στο να κατανοήσουμε επαρκώς την σημασία της ενδυμασίας στο πλαίσιο της, υπό τα σύγχρονα χαρακτηριστικά της, Ενδυματολογίας εν γένει.

I. Μια συνοπτική και στοιχειώδης επιστημολογική θεώρηση της Ενδυματολογίας

Ας ξεκινήσουμε λοιπόν από το ίδιο το περιεχόμενο και την ίδια την ουσία της συγκεκριμένης έκθεσης. Και ας αποτιμήσουμε την μεγάλη αξία της, δοθέντος ότι μας επιτρέπει ν’ ανατρέξουμε στα 9.000 χρόνια ενδυματολογικής ιστορίας μέσα από 210 έργα Τέχνης, υπό την πνευματική -και όχι μόνο- «καθοδήγηση» του Γιάννη Μετζικώφ, της Ελευθερίας Ντεκώ και του Φίλιππου Περιστέρη, τους οποίους και συγχαίρουμε για την προσφορά τους και, συνακόλουθα, τους ευχαριστούμε θερμώς. Προσθέτω δε ότι ξεχωριστή μνεία πρέπει να γίνει και για την ιδιαίτερη συμβολή της αείμνηστης Σοφίας Κοκοσαλάκη.

A. Ξεκινώ από την, αυτονόητη βεβαίως, διαπίστωση ότι η Ενδυματολογία, ως αυτοτελές πεδίο του επιστητού και της έρευνας, «συγκροτείται» και δια της ουσιαστικής συνεισφοράς αρκετών και σπουδαίων επιστημονικών κλάδων. Και τούτο διότι η Ενδυματολογία, σε ό,τι αφορά το περιεχόμενό της ως σύνολο, συνδέεται αρρήκτως με τις «φερτές ύλες» που «προσκομίζονται» στην «κοίτη» της ιδίως η Ιστορία, η Κοινωνιολογία, η Ψυχολογία και η Γεωγραφία, δίχως βεβαίως να μπορεί κανείς, υπό όρους αυστηρώς επιστημολογικής ανάλυσης, να ξεχωρίσει -και πολύ περισσότερο ν’ απομονώσει- την συνεισφορά της μιας εξ αυτών από την

συνεισφορά των υπολοίπων. Με άλλες λέξεις, και με όρους οιονεί μαθηματικής προσέγγισης, οι προμνημονευόμενοι τέσσερις επιστημονικοί κλάδοι λειτουργούν ως επιμέρους «υποσύνολα», τα οποία εν τέλει διευκολύνουν την σύνθεση του «συνόλου» της Ενδυματολογίας.

Β. Σύμφωνα με τα προεκτεθέντα, και στο πλαίσιο αυτού του σύντομου χαιρετισμού που δεν μου επιτρέπει μεγαλύτερη εμβάθυνση -για την οποία άλλωστε δεν αισθάνομαι, κάθε άλλο, «ειδικός»- περιορίζομαι να επισημάνω ενδεικτικώς, φυσικά σε γενικές και μόνο γραμμές, τα εξής:

1. Πρώτον, η Ιστορία των Λαών, εδώ και 9.000 χρόνια -συγκεκριμένα δε από τα τέλη της Παλαιολιθικής Εποχής και ύστερα- μας διδάσκει ότι η ζωή και τα έργα των ανθρώπων «συμβαδίζουν» κατά κάποιο τρόπο με την ενδυματολογική τους συμπεριφορά και παράδοση που, αναμφιβόλως, διαφέρουν σημαντικά από Λαό σε Λαό. Διόλου τυχαίο, λοιπόν, και το ότι το «ένδυμα» κάθε Λαού και σε κάθε συγκεκριμένη χρονική περίοδο μέσα στους αιώνες συνιστά και ένα είδος «μαρτυρίας» ή και «τεκμηρίου» ως προς ειδικότερα στοιχεία, μέσω των οποίων είναι εφικτό να βγάλουμε χρήσιμα, *ad hoc*, ιστορικά συμπεράσματα. Και μάλιστα όταν άλλα πραγματικά δεδομένα εν προκειμένω έχουν χαθεί οριστικά από την μνήμη μας και είναι, κατά κάποιο τρόπο, «θαμμένα» κάτω από την «σκόνη του χρόνου».

2. Δεύτερον, η Κοινωνιολογία -οπωσδήποτε είτε συμπληρώνοντας είτε και εμπλουτίζοντας ήδη γνωστά ιστορικά στοιχεία- μας επιτρέπει, ιδίως μέσω των σύγχρονων μεθοδολογικών «εργαλείων» της και με την συνέργεια και λοιπών, συγγενών προς αυτή, επιστημονικών κλάδων, ν' αντλήσουμε από την ενδυματολογική ιδιαιτερότητα κάθε Λαού, όπως αυτή εξελίσσεται μέσα στον χρόνο, πολύτιμα διδάγματα για την ουσία του κοινωνικού του γίνεσθαι. Και ακόμη περισσότερο, στοιχεία τα οποία «μαρτυρούν» για την δομή των κοινωνικών σχέσεων κάθε Λαού και -οπωσδήποτε υπό ορισμένες προϋποθέσεις- για κάποιες πτυχές της *latosensu* πολιτικής του οργάνωσης κάθε φορά, πρωτευόντως μεσ' από τις ενδυματολογικές συνήθειες των «ηγητόρων» του.

3. Τρίτον, η Ψυχολογία -βεβαίως σε συνάρτηση κατά κύριο λόγο με την Κοινωνιολογία- μας επιτρέπει να εξαγάγουμε από την ενδυματολογική παράδοση κάθε Λαού, στην διαχρονική της διαδρομή, αντιπροσωπευτικά συμπεράσματα και ως προς την ψυχολογική ιδιοσυστασία των μελών του. Αφού ουδείς μπορεί ν' αμφισβητήσει το ότι η επιλογή του ενδύματος από ένα Λαό αναδεικνύει, και δη με αξιοσημείωτη ενάργεια, και τον ιδιαίτερο ψυχισμό των μελών του. Κάτι το οποίο, περαιτέρω, επεξηγεί και επιμέρους αξιόλογα στοιχεία της κατά τα ως άνω

κοινωνικής του οργάνωσης και λειτουργίας.

4. Και, τέταρτον, η Γεωγραφία, αναποσπαστως συνδεδεμένη με τον υπολογισμό και του Κλίματος κάθε περιοχής όπου κατοικεί ένας Λαός, μας δίνει την δυνατότητα να συνάγουμε εκάστοτε, με βάση και τα ενδυματολογικά του χαρακτηριστικά, π.χ.: Από πού ξεκίνησε και πώς μετανάστευσε -αν μετανάστευσε- στην συνέχεια, όπως επίσης και ποιες είναι οι κλιματολογικές αλλαγές, οι οποίες έχουν επισυμβεί μέσα στον χρόνο σε κάθε περιοχή της Γης. Τούτο δε σαφώς διευκολύνει ακόμη και την σύγχρονη έρευνα για το πέρασμα από την Κλιματική Αλλαγή έως την ραγδαίως επιδεινούμενη Κλιματική Κρίση. Ένα πέρασμα το οποίο, επέκεινα, προωθεί δεόντως και την τεκμηρίωση της διάκρισης μεταξύ της αλλαγής του Κλίματος αφενός λόγω της συνδρομής αμιγώς φυσικών παραγόντων και, αφετέρου, λόγω της ανθρωπογενούς παρέμβασης. Εκείνης, η οποία σήμερα «κορυφώνει» την Κλιματική Κρίση κατά κύριο λόγο δια της αδυναμίας επίτευξης της αναγκαίας μείωσης των εκπομπών «Αερίων του Θερμοκηπίου», ώστε να επιτευχθεί ο κρίσιμος στόχος της «Κλιματικής Ουδετερότητας».

II. Μια «περιοδολόγηση» του ενδύματος

Η κατά τα προεκτεθέντα στοιχειώδης διεπιστημονική θεώρηση της Ενδυματολογίας μπορεί ν' αποδειχθεί χρήσιμος «οδηγός» για μια μορφή «περιοδολόγησης» της εξέλιξης του ενδύματος. Ήτοι χρονικής «ταξινόμησης» των περιόδων της εξέλιξής του ως μέσου από την μια πλευρά αναφορικά με την προστασία του ανθρώπου από τις βλαπτικές γι' αυτόν εξωτερικές κλιματικές και άλλες ανάλογες συνθήκες. Και, από την άλλη πλευρά, αναφορικά με την συνολική ανάδειξη της προσωπικότητάς του μέσω της αντίστοιχης, αντιπροσωπευτικής, αναλόγως διακοσμημένης προβολής του σώματός του. Μιας προβολής, η οποία αναποτρέπτως συνδέει το ένδυμα με το κόσμημα. Υπό την έννοια ότι, ακόμη και σήμερα, ένδυμα και κόσμημα «συμβαδίζουν αρμονικώς» προς την κατεύθυνση της ανάδειξης της προσωπικότητας του ανθρώπου, είτε με την μορφή του «τονισμού» του ενδύματος δια του κοσμήματος, είτε με την μορφή της κάλυψης των ελλείψεων του ενδύματος δια του κοσμήματος, είτε και με κατάλληλο συνδυασμό όλων των ανωτέρω. Και για την ακρίβεια:

A. Η έρευνα στον χώρο της Ενδυματολογίας «συνηγορεί» ως προς το ότι η ιστορία του ενδύματος μπορεί να έχει ως αφετηρία το τέλος της Παλαιολιθικής Εποχής - περί το 10.000 π.Χ.- και ιδίως την περίοδο της Μεσολιθικής Εποχής, ήτοι την χρονική περίοδο από 10.000-7.000 π.Χ. Τα ευρήματα της μακρινής εκείνης εποχής δείχνουν ότι οι άνθρωποι, στις περιοχές όπου υπάρχουν αποδείξεις ότι κατοικούσαν, διακοσμούσαν το σώμα τους με σχέδια, χαραγμένα δια της χρήσης

χρωμάτων ή και τατουάζ. Ενώ κάλυπταν το σώμα τους αρχικώς με φύλλα δένδρων, και ύστερα με απλά δέρματα ζώων ή και με γούνες.

Β. Καίριας όμως σημασίας για την ιστορία του ενδύματος πρέπει μάλλον να χαρακτηριστεί η μετέπειτα περίοδος, και κατ' ακρίβεια εκείνη η οποία εκτείνεται κατά την Νεολιθική Εποχή -7.000-3.500 π.Χ.- και ιδίως κατά την Χαλκολιθική Εποχή, από το 3.500 π.Χ. έως το 1.500 π.Χ. Τότε «εμφανίσθηκε» η υφαντική και γνώρισε μεγάλη εξέλιξη με την εφεύρεση αλλά και την «τελειοποίηση» του αργαλειού, ως του «επαναστατικού» για τα δεδομένα της εποχής μέσου ύφανσης. Έτσι άρχισαν να κατασκευάζονται τα πρώτα υφάσματα. Η δε τελειοποίησή τους στην πορεία υπήρξε αλματώδης, με την προσθήκη των χρωμάτων -πολλά από τα οποία ήταν τόσο πολύτιμα όσο, ή και περισσότερο, και τα τότε κοσμήματα- μέσω και της κατά τα προεκτεθέντα εξέλιξης της κατασκευής και της χρήσης του αργαλειού. Έτσι τα «πρωτόγονα» υφάσματα, προορισμένα να καλύπτουν απλώς το σώμα, πήραν νέες μορφές, προσαρμοσμένες στο σώμα εκείνων που τα χρησιμοποιούσαν, και κυρίως των γυναικών. Κάπως έτσι -και, φυσικά, *cumgranosalis*- το ύφασμα από απλό κάλυμμα του σώματος πήρε σταδιακώς την «φόρμα» του ενδύματος, υπό την μορφή που το αντιλαμβανόμαστε έως και σήμερα. Και δη ως βοηθήματος προορισμένου όχι μόνο να εξασφαλίσει την προστασία του σώματος από τους εξωτερικούς παράγοντες, αλλά προοδευτικώς και προϊόντος του χρόνου να προσθέσει σε αυτό και το στοιχείο του «διακόσμου». «Διακόσμου», ο οποίος πήρε πολύ μεγαλύτερες διαστάσεις με την «έλευση» της Εποχής του Χαλκού, μεταξύ 2.000 και 1.000 π.Χ., και ύστερα της Εποχής του Σιδήρου, μεταξύ 1.600 και 600 π.Χ. Γεγονός το οποίο, μαζί με την όλη πνευματική εξέλιξη του ανθρώπου, συνέτεινε και στην τεράστιας σημασίας «εκκίνηση» της διαμόρφωσης της «προσωπικότητάς» του, ως κορυφαίου χαρακτηριστικού που εμπέδωσε την βιολογική -και όχι μόνο φυσικά- υπεροχή του ως *HomoSentiens*, και προεχόντως ως *HomoSapiens*.

Γ. Διατρέχοντας εν συντομία την μετέπειτα πορεία του χρόνου φθάνουμε έως την εποχή του ενδύματος στην Αρχαία Ελλάδα, κυρίως μετά τον 6ο αιώνα π.Χ. Εποχή κατά την οποία συντελείται μια πραγματική «τομή» που είναι στενά συνδεδεμένη με την τότε κορύφωση και την εν γένει διαδρομή του Αρχαίου Ελληνικού Πολιτισμού και, άρα, της Αρχαίας Ελληνικής Παράδοσης γενικότερα. Την σημασία της προμνημονευόμενης ενδυματολογικής «τομής» επιβεβαιώνει και το ότι η απήχησή της υπήρξε σχεδόν καταλυτική και στην συνέχεια. Συγκεκριμένα δε τόσο στην Αρχαία Ρώμη όσο και, βεβαίως ως ένα βαθμό όπως θα διευκρινισθεί πιο κάτω, στο Βυζάντιο. Το ένδυμα στην Αρχαία Ελλάδα βασιζόταν στην χρήση και στην κατάλληλη προσαρμογή πάνω στο σώμα ορθογώνιων, κατά κανόνα, υφασμάτων. Με την πρόσθετη ιδιομορφία ότι τα υφάσματα αυτά

χρησιμοποιήθηκαν τότε, σε γενικές γραμμές, και από τα δύο φύλα. Ας σημειωθεί όμως ότι το γυναικείο ένδυμα στην Αρχαία Ελλάδα, κατά βάση σε ό,τι αφορά την «εύπορη» γυναίκα, διακρινόταν για τις περίτεχνες πτυχώσεις καθώς «μαρτυρούν» και πολλά άκρως αντιπροσωπευτικά Αρχαία Ελληνικά αγάλματα, από τις «κόρες» μέχρι τις κλασικές γλυπτικές δημιουργίες που όφειλαν την πρόσθετη «χάρη» τους στην κίνηση, όπως «προστέθηκε» στις δημιουργίες αυτές προσδιορίζοντας τα στοιχεία του «κλασικισμού» τους. Κατά τα λοιπά, τα ορθογώνια αυτά υφάσματα στην Αρχαία Ελλάδα τυλίγονταν με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους στο σώμα του άνδρα και πολύ περισσότερο της γυναίκας, σχηματίζοντας πλειάδα πτυχώσεων. Τα κατά τ' ανωτέρω υφάσματα μπορούσαν να φορεθούν κατάσαρκα είτε ως «χιτώνες», οι οποίοι ράβονταν στο ύψος των ώμων. Είτε ως «ιμάτια», των οποίων η χρήση μοιάζει ως ένα βαθμό μ' εκείνη του σύγχρονου πανωφοριού.

Δ. Όπως ήδη επισημάνθηκε, η ενδυματολογική παράδοση της Αρχαίας Ελλάδας «μετακενώθηκε» εν πολλοίς στην Αρχαία Ρώμη σχεδόν αυτούσια, τόσο σε ό,τι αφορά τους άνδρες όσο και σε ό,τι αφορά τις γυναίκες. Και τούτο οφειλόταν στην εν γένει επιρροή που άσκησε ο Αρχαίος Ελληνικός Πολιτισμός στον Πολιτισμό της Αρχαίας Ρώμης, κατ' εξοχήν δε σε σημαίνοντα πρόσωπα που είχαν «ανατραφεί» πνευματικώς υπό το «φως» της Αρχαίας Ελληνικής Παιδείας. Με την διευκρίνιση ότι το ένδυμα στην Αρχαία Ρώμη -κυρίως αναφορικά με το γυναικείο ένδυμα- ουδέποτε έφθασε στο «απόγειο» της τελειότητας του αντίστοιχου ενδύματος στην Αρχαία Ελλάδα. Οπωσδήποτε όμως με την εξαίρεση των περιπτώσεων όπου επρόκειτο για πραγματικές «εισαγωγές» στην Αρχαία Ρώμη ενδυμάτων προερχόμενων από την Αρχαία Ελλάδα γενικότερα, γεγονός αρκετά συχνό τότε στην πράξη.

Ε. Με «στήριγμα» τα προεκτεθέντα δεδομένα μπορούμε να κάνουμε λόγο, στο χώρο της ιστορίας του ενδύματος, για «Ελληνορωμαϊκή» ενδυματολογική παράδοση. Και είναι ακριβώς η παράδοση αυτή η οποία άφησε τα «ίχνη» της στην μετέπειτα ενδυματολογική παράδοση του Βυζαντίου, σίγουρα όμως με την προσθήκη επιδράσεων της ευρύτερης Ανατολής και, όπως ήταν αναμενόμενο, της Χριστιανικής Θρησκείας και παράδοσης. Ίσως το πιο ουσιώδες ιδιαίτερο διακριτικό γνώρισμα της Βυζαντινής ενδυματολογίας είναι η «λαμπρότητα» του ενδύματος -και οπωσδήποτε εκείνου των ανώτερων τάξεων και των μελών του περιβάλλοντος των Βυζαντινών Αυτοκρατόρων- και η συνακόλουθη «επισημότητά» του. Μια «επισημότητα» που έφθανε στο σημείο της «μεγαλοπρέπειας».

ΣΤ. Αφήνουμε στην άκρη, ως μάλλον «δευτερεύουσα» για την ιστορία του ενδύματος, την περίοδο του Μεσαίωνα, όπου «κυριάρχησε» ο εμφανώς

«χονδροειδής» συνδυασμός του αμιγώς Ρωμαϊκού ενδύματος με το ένδυμα των Γερμανικών φύλων. Αν κάτι μπορούμε να «κρατήσουμε» ενδυματολογικώς από την περίοδο αυτή είναι ίσως το ότι οι γυναίκες φορούσαν δύο μακριά φορέματα, το ένα πάνω στο άλλο, και οι άνδρες κοντό πουκάμισο και παντελόνι. Και τούτο, διότι υπ' αυτά τα δεδομένα από τότε μάλλον επικράτησαν, ως διακριτό ένδυμα αντιστοίχως, το μεν φόρεμα για την γυναίκα, το δε παντελόνι για τον άνδρα.

Ζ. Σε «αντίστιξη» προς τον Μεσαίωνα, η Αναγέννηση -από τον 15ο έως τον 16ο αιώνα- μας κληροδότησε την υπερβολική πολυτέλεια του ενδύματος, η οποία με τον τρόπο που επέδρασε στην ραφή του προσέθετε όγκο στο σώμα. Η «γραμμή» αυτή του ενδύματος ακολουθήθηκε, τουλάχιστον κατά βάση, και κατά τον 17ο αιώνα, όταν και προστέθηκαν από την μια πλευρά οι δαντέλες και οι φιόγκοι στο γυναικείο ένδυμα. Και, από την άλλη πλευρά, οι πολύμορφες περούκες στο κεφάλι, και μάλιστα τόσο για την γυναίκα όσο και για τον άνδρα.

Η. Μια μεγάλη αλλαγή στο ένδυμα, μ' επιρροή που παρατηρείται ευρύτερα και στην συνέχεια, εμφανίσθηκε κατά τον 18ο αιώνα. Πραγματικά τότε ο «τόνος» κατά την ραφή του ενδύματος, με την ανάλογη επιλογή του υφάσματος, δόθηκε στην «χάρη» και στην «κομψότητα», υπό την «κυριαρχία» των απαλών χρωμάτων. Κατά τον 19ο αιώνα δεν «ανιχνεύονται» τεράστιες αλλαγές σε ό,τι αφορά το ένδυμα, ίσως εκτός από το ότι αφενός το «αγγλικό» κουστούμι δημιουργήθηκε και παραμένει ακόμη η συνηθέστερη ενδυμασία για τον άνδρα. Και, αφετέρου, στην υπό την ευρεία του όρου έννοια ενδυμασία της γυναίκας προστέθηκαν το κρινολίνο και το καπέλο.

Θ. Προσεγγίζοντας στον 20ό αιώνα πρέπει να σημειωθεί με ιδιαίτερη έμφαση η επιρροή της σύγχρονης, ραγδαίως εξελισσόμενης, Τεχνολογίας στην μεταβολή της ενδυμασίας, κυρίως μέσ' από δύο παράγοντες: Πρώτον, την παραγωγή των συνθετικών υλικών και την ευρεία χρήση τους για την κατασκευή των ενδυμάτων. Και, δεύτερον, την μαζική κατασκευή έτοιμων ρούχων. Περαιτέρω, ο νέος τρόπος ζωής που προέκυψε ιδίως μέσ' από τις μεγάλες κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές οδήγησε στην απλοποίηση του τρόπου κατασκευής του ενδύματος και, κατά συνέπεια, σ' έναν αναλόγως πιο απλό τρόπο ντυσίματος. Τρόπο, ο οποίος μάλλον πρόσθεσε «χάρη» και «άφησε χώρο» στην «άνεση», τόσο στους χώρους εργασίας όσο και στο πλαίσιο των εν γένει κοινωνικών σχέσεων. Αν δε θέλουμε ν' αναδείξουμε την πιο ουσιαστική καινοτομία του 20ού αιώνα ως προς το ένδυμα, αυτή μάλλον εντοπίζεται στην τάση της «μόδας» που, μέσω του «δανεισμού» από την γυναίκα βασικών στοιχείων της ενδυμασίας του άνδρα, έχει πια σχεδόν μηδενίσει την διαφορά μεταξύ του ενδύματος του άνδρα και του ενδύματος της γυναίκας. Κάτι το οποίο εντάθηκε προϊόντος του χρόνου και από την ευρύτατη

κοινή χρήση του παντελονιού, αλλά και από το «κοντό μαλλί» ως προς την κόμμωση της γυναίκας.

Επίλογος

Καταλήγω, στην βάση των όσων προεκτέθηκαν συνοπτικώς, με μιανοιονεί αυτονόητη διαπίστωση, όπως την «συμπυκνώνει» και ο τίτλος της εξαιρετικής έκθεσης που εγκαινιάζουμε σήμερα, δηλαδή το ότι «τα ρούχα αφηγούνται»: Η πορεία του ενδύματος κάθε Λαού -και ιδίως του Ελληνικού Λαού, κατά την εθνική του ιδιοσυστασία και την ιστορική του προοπτική- συμβαδίζει αρμονικά με την πορεία της εν γένει πολιτισμικής του παράδοσης, άρα με την πορεία του ίδιου του *latosensu* Πολιτισμού του. Με αυτό τον τρόπο, μελετώντας το ένδυμα και την ενδυμασία ενός Λαού από την μια πλευρά ανακαλύπτουμε πτυχές από τις «ρίζες» του, ιστορικές και όχι μόνο. Και, από την άλλη πλευρά, προβάλλοντας το παρελθόν προς το μέλλον μπορούμε να εξηγήσουμε και το πώς και πόσο η εξέλιξη της ενδυμασίας του διατηρεί και συντηρεί πάντα κάτι από τις απαρχές της ενδυματολογικής του παράδοσης. Ο χώρος που μας φιλοξενεί σήμερα και η «Συλλογή Ελληνικών Ενδυμασιών» της κας Βικτωρίας Γ. Καρέλια είναι, κατά κάποιο τρόπο, «αψευδής μάρτυρας» της ακρίβειας των όσων ήδη διαπιστώθηκαν. Συμπερασματικώς, αυτός ο χώρος μας μαθαίνει και το ότι η Ελληνική παραδοσιακή ενδυμασία, διαμορφωμένη ουσιαστικώς κατά την δυστυχώς μακραίωνη περίοδο του αιμοσταγούς οθωμανικού ζυγού, ανατρέχει και στο Βυζάντιο και στην Βυζαντινή ενδυμασία, μ' επιδράσεις όμως στην συνέχεια και από την Ανατολή αλλά και από την Δύση. Για παράδειγμα, στην Ελλάδα η παραδοσιακή ενδυμασία της γυναίκας βασίζεται στο μακρύ πουκάμισο και πάνω από αυτό είτε στο μακρύ λινό ή μεταξωτό «καβάδι» είτε στο «σιγκούνι». Ενώ στα Νησιά μας η επήρεια του γυναικείου ενδύματος της Δύσης είναι σαφώς πιο εμφανής. Στον δε Έλληνα, και ιδιαιτέρως στον «πολεμιστή», κυριαρχεί η «πολύπτυχη» κατάλευκη φουστανέλα. Και στους, σπάνιους για τον Ελληνικό Λαό, καιρούς της ειρήνης προέχει η «πουκαμίσσα», με συμπλήρωμα τις μεγάλες πλεκτές κάλτσες ή το παντελόνι. Στα δε Νησιά μας ο «βρακοφόρος» αποτελεί το μάλλον διαδεδομένο «πρότυπο» της ανδρικής ενδυμασίας. Βεβαίως, στο σημερινό ένδυμα της Ελληνίδας και του Έλληνα δεν μπορούμε, τουλάχιστον «δια γυμνού οφθαλμού», ν' ανιχνεύσουμε απτά δείγματα της κατά τα ως άνω Ελληνικής παραδοσιακής ενδυμασίας. Πλην όμως σε πολλά σπίτια ανά την Ελλάδα, και προδήλως στην επαρχία, ακόμη υπάρχουν καλά φυλαγμένα «θυμητάρια» αυτής της παράδοσης «υπενθυμίζοντας», διαχρονικώς, στις γενιές του παρόντος και του μέλλοντος από πού και πώς ξεκινήσαμε, κυρίως αφότου ιδρύθηκε το Νεότερο Ελληνικό Κράτος. Το αν αυτό θα χρησιμεύσει, βεβαίως εν μέρει, ως «δείκτης πορείας» και για το μέλλον μένει ν' αποδειχθεί.»